

Brýlová optika

stručná osnova

jarní semestr

- základy geometrické optiky pro brýlovou optiku
- Gullstrandovo schématické oko, další modely,
- fotoreceptory oka, vizus, optotypy
- myopie, hypermetropie, afakie a jejich korekce
- povaha axiální refrakce

podzimní semestr

- akomodace oka,
- presbyopie a její korekce
- brýlové čočky: výpočty, bodově zobrazující čočky
- prizmatický účinek
- bifokální, trifokální a multifokální čočky
- oční astigmatismus a jeho korekce

kontrola a hodnocení studia

jarní semestr

2 kontrolní práce (50 + 50 bodů)
zápočet (> 49 bodů)

podzimní semestr

2 kontrolní práce (50 + 50 bodů)
zápočet (> 49 bodů)
zkouška (ústní, 1/3 hodnocení za body z KP,
2/3 za 2 otázky u zkoušky)

literatura

1. R. Baštecký: **Praktická brýlová optika**. R+H optik 1997.
2. **Technický sborník oční optiky**. 2. vyd. (J. Polášek, ed.) SNTL, Praha 1975.
3. E. Keprt: **Teorie optických přístrojů III. Oko a jeho korekce**. SPN, Praha 1966.
4. M. Rutrle: **Brýlová optika**. IDVPZ, Brno 1993.
5. S. H. Schwartz: **Geometrical and Visual Optics: A Clinical Introduction**. McGraw-Hill, New York 2002.
6. J. Schwiegerling: **Field Guide to Visual and Ophthalmic Optics**. SPIE, Bellingham 2004.
7. B. Havelka: **Geometrická optika, I. a II. díl**. NČAV, Praha 1955.
Též na www.opto.cz

další informační zdroje

Letos: Otto Wichterle, kontaktní čočky, brýle pro seniory, ...

www.bvv.cz/opta

Česká oční optika

časopis Společenstva českých optiků a optometristů

www.4oci.cz

kontakt

prof. RNDr. Radim Chmelík, Ph.D.

Ústav fyzikálního inženýrství

FSI VUT v Brně

e-mail: chmelik@fme.vutbr.cz

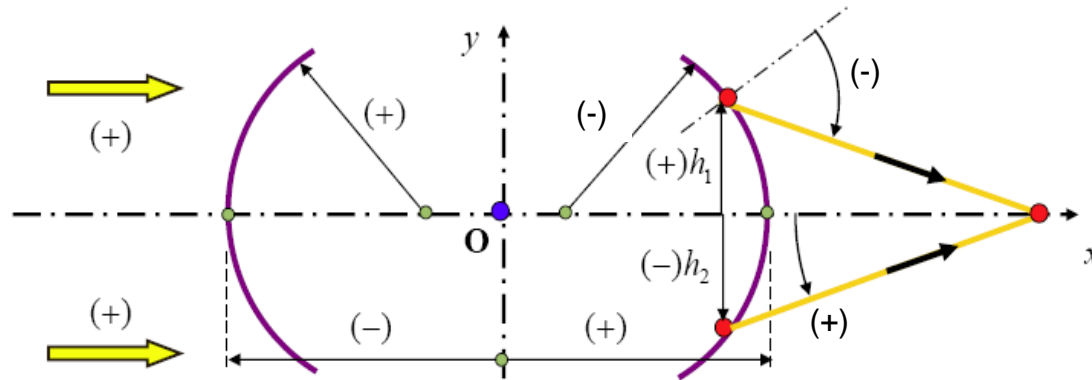
tel. 541 14 2795

požadované vstupní znalosti

1. zákony geometrické optiky, index lomu prostředí, index lomu vzduchu, vzájemné vztahy
2. disperze, Abbeovo číslo, katalogy optických materiálů
3. hranol, optický klín
4. zobrazení kulovou plochou obecně a v paraxiálním prostoru
5. základní body jedné kulové plochy
6. zobrazení soustavou kulových ploch, polohy základních bodů soustavy, ohniskové vzdálenosti.
7. zobrazovací rovnice (pro paraxiální prostor)
8. zobrazení tenkou čočkou, reálné zobrazení tlustou čočkou
9. zobrazení soustavou čoček, trasování paprsků
10. omezení paprskových svazků v optické soustavě
11. zvětšení příčné, podélné, úhlové

(Geometrická optika – 1. semestr)

znaménková konvence a symboly

- $X, X', (Y, Y')$ ... osový (mimoosový) předmětový a obrazový bod
 s, s' ... sečné vzdálenosti předmětového, obrazového bodu
 $s_X, s(X), x$ ... sečná vzdálenost bodu X
 a, a' ... vzdálenost od předmětové, obrazové hlavních roviny
 f, f' ... předmětová, obrazová ohnisková vzdálenost
 h ... výška paprsku (od optické osy)
 y, y' ... příčná souřadnice mimoosového bodu
 n, n' ... index lomu (před a za lámavou plochou)
 φ, S' ... optická mohutnost, vrcholová lámavost
 vergence vzdáleností se označují příslušnými velkými písmeny (A, S, X)
 pořadí lámavé plochy se značí číselným indexem

lom kulovou plochou

Snellův zákon

$$n' \sin \sigma' = n \sin \sigma$$

$x, \alpha \rightarrow$

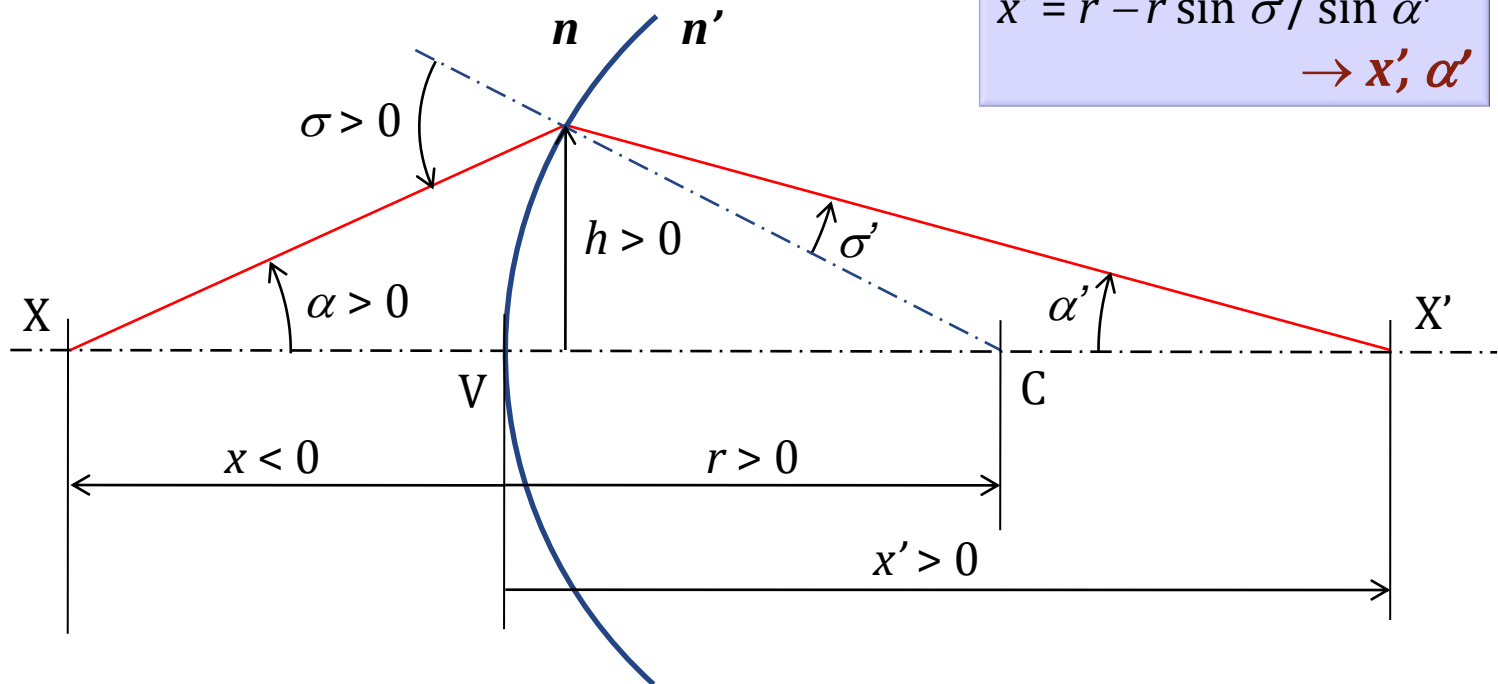
$$\sin \sigma = (r - x)/r \sin \alpha$$

$$\sin \sigma' = n/n' \sin \sigma$$

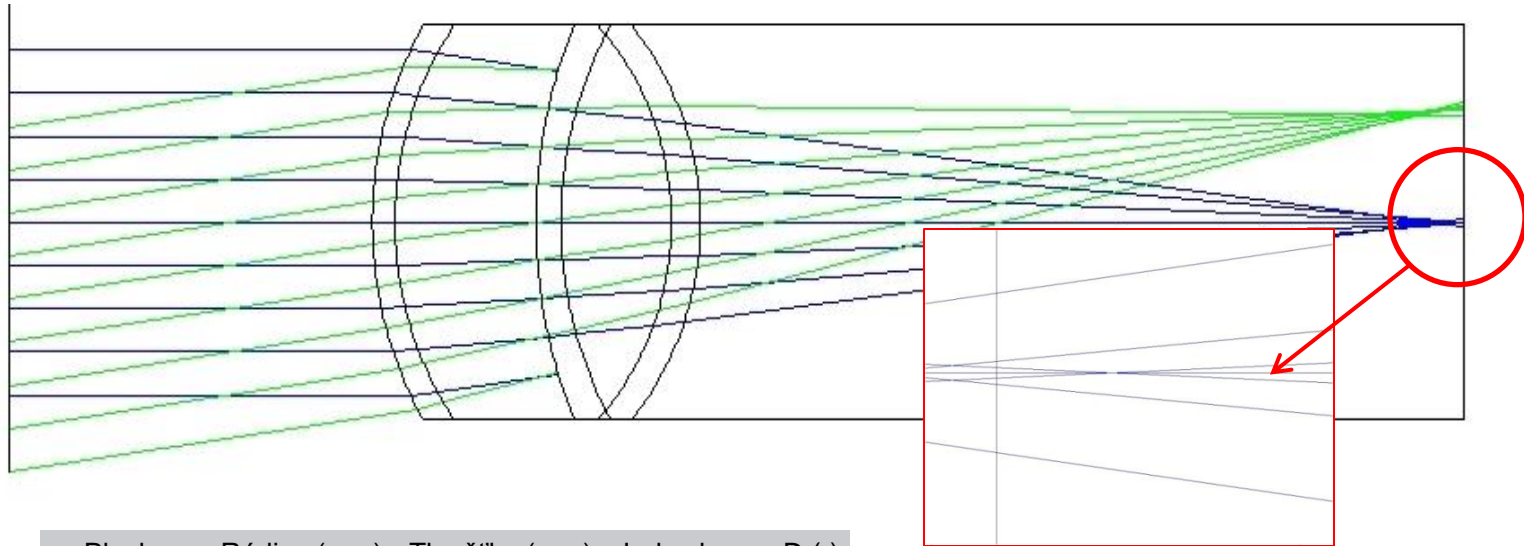
$$\alpha' = \alpha - \sigma + \sigma'$$

$$x' = r - r \sin \sigma' / \sin \alpha'$$

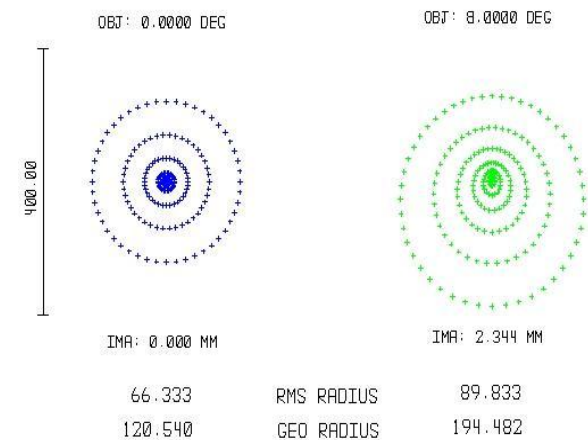
$\rightarrow x', \alpha'$

trasování paprsků (ray tracing)

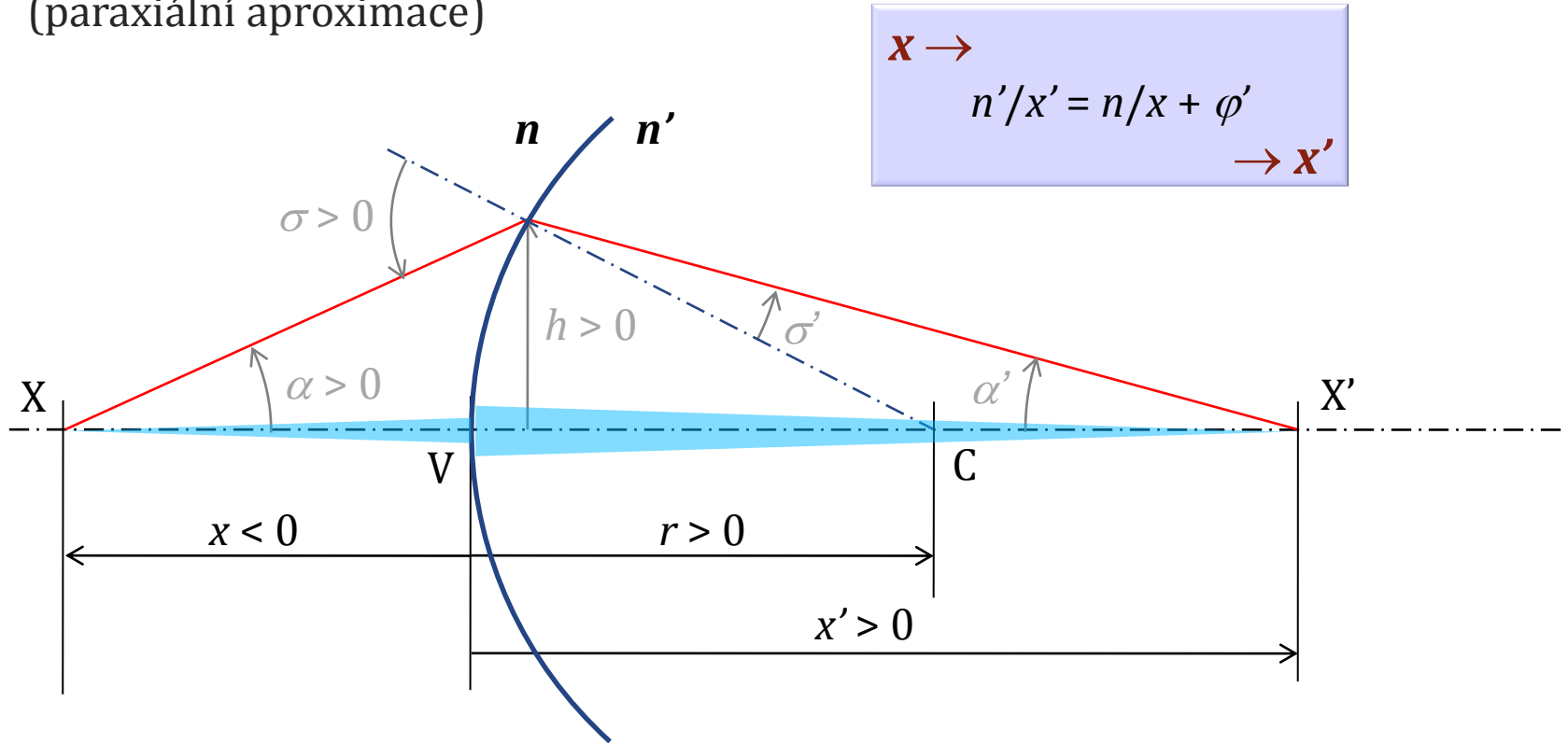

Plocha	Rádus (mm)	Tloušťka (mm)	Index lomu nD (-)
Objekt	nekonečno	nekonečno	1,0000
2	7,70	0,50	1,3771
3	6,80	3,10	1,3374
STO	10,00	0,55	1,3860
5	7,91	2,42	1,4060
6	-5,76	0,64	1,3860
7	-6,00	16,79	1,3360

Gaussova zobrazovací rovnice

(paraxiální aproximace)

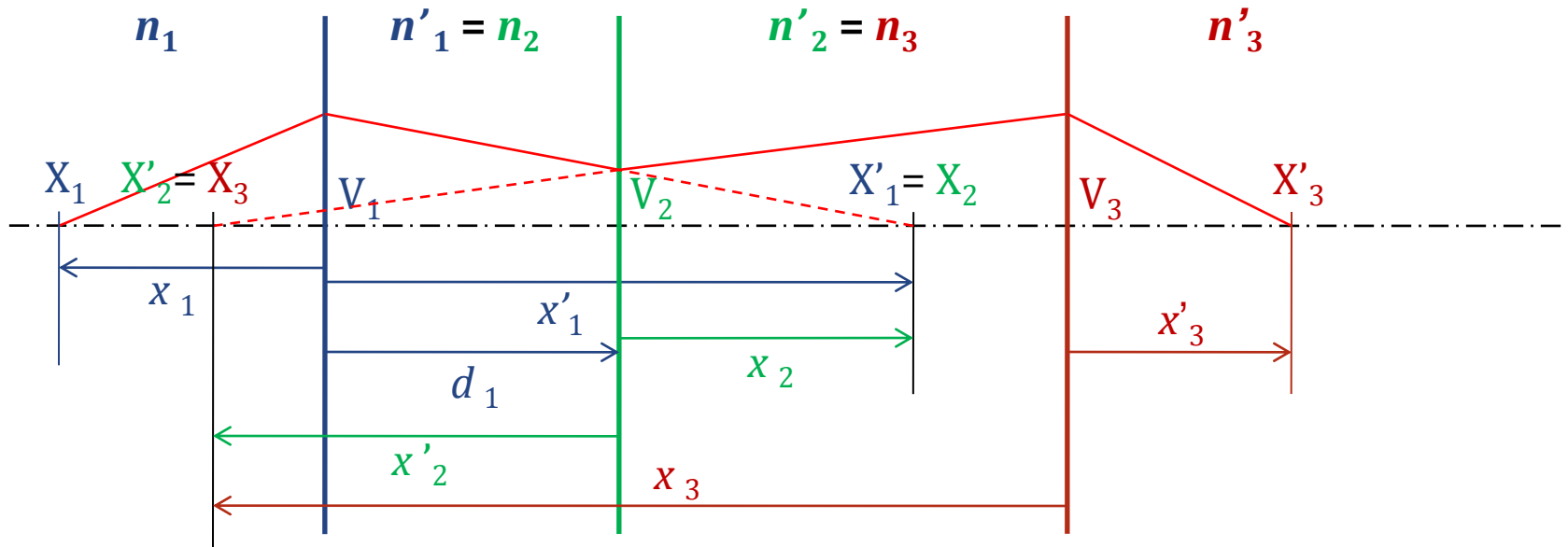
$$x \rightarrow$$
$$n'/x' = n/x + \varphi'$$
$$\rightarrow x'$$

optická mohutnost plochy

$$\varphi' = (n' - n)/r$$

soustava lámavých ploch

(paraxiální aproximace)

$$\varphi'_i = (n'_i - n_i)/r_i$$

$$n'_i/x'_i = n_i/x_i + \varphi'_i$$

$$x_{i+1} = x'_i - d_i$$

soustava lámavých ploch

(tabelární výpočet pro paraxiální aproximaci)

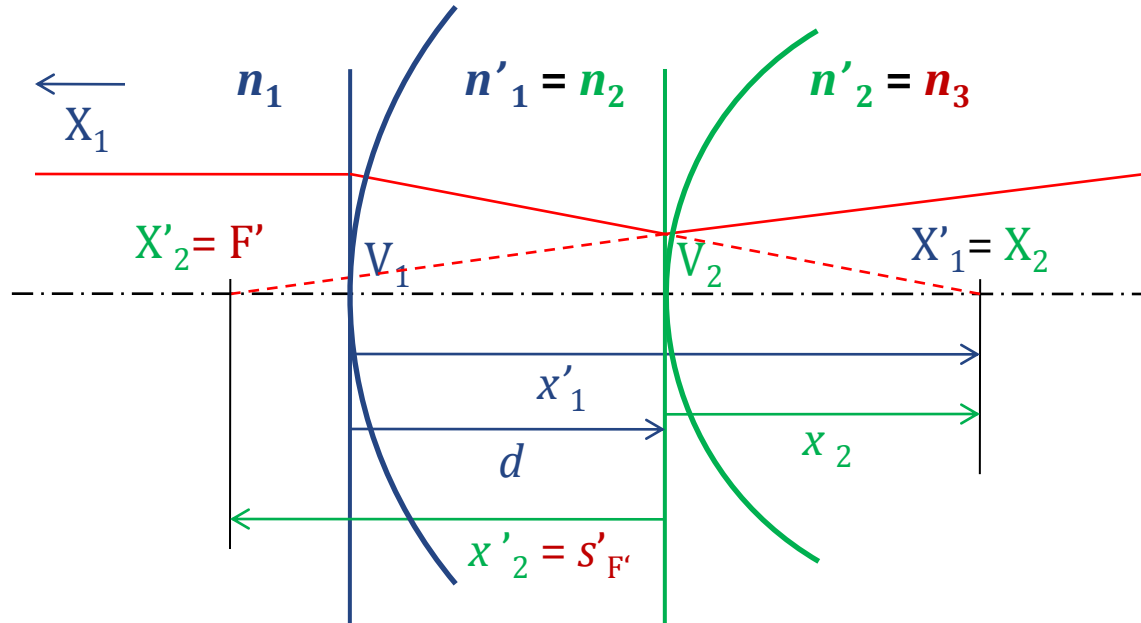
plocha č.	1	2	3
n	1,000	1,525	1,603
n'	1,525	1,603	1,000
r	9,000	-1,000	-11,000
d	30	45	--
x	- 30,00		
$X = n/x$			
$j' = (n' - n)/r$			
$X' = n'/x'$			
x'			
$x' - d$			--
$x'/(x' - d)$			--

$$\varphi_i' = (n_i' - n_i)/r_i$$

$$n_i'/x_i' = n_i/x_i + \varphi_i'$$

$$x_{i+1} = x_i' - d_i$$

příklad: ohnisko rozptylky

$$\varphi_i' = (n_i' - n_i)/r_i$$

$$n_i'/x_i' = n_i/x_i + \varphi_i'$$

$$x_{i+1} = x_i' - d_i$$

příklad: ohnisko rozptylky

(tabelární výpočet pro paraxiální aproximaci)

plocha č.	1	2
n	1,000	1,525
n'	1,525	1,000
r	+30	+20
d	5	-
x	∞	
$X = n/x$	0	
$\varphi' = (n' - n)/r$		
$X' = n'/x'$		
x'		$S'F'$
$x' - d$		
$x'/(x' - d)$		

leží-li
předmětový bod
v nekonečnu

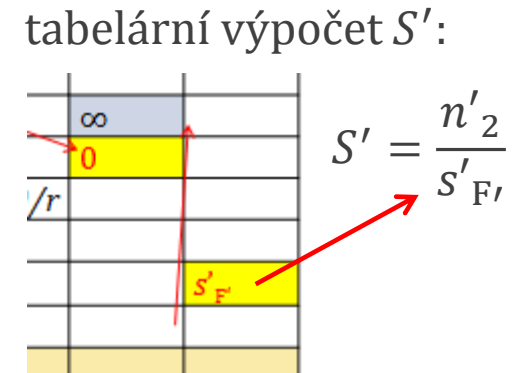
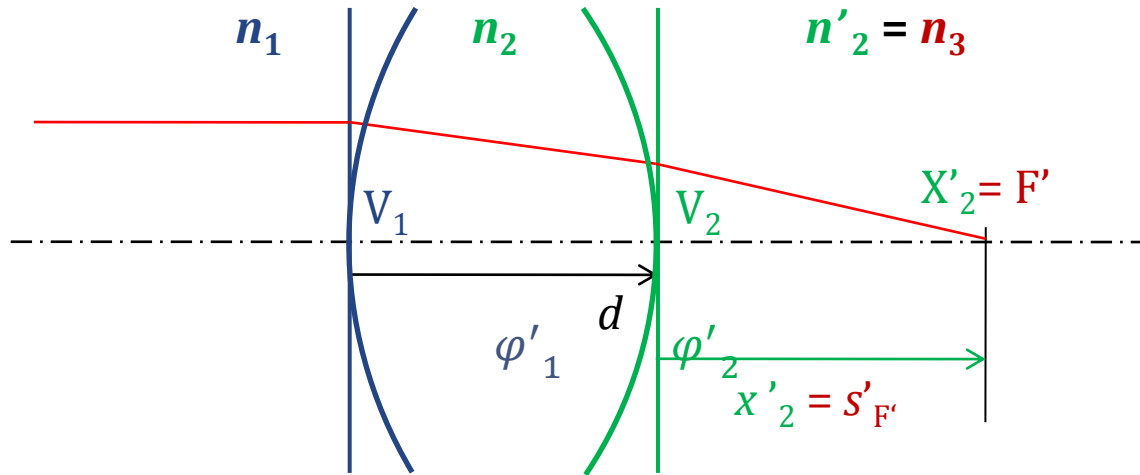
$$\varphi'_i = (n'_i - n_i)/r_i$$

$$n'_i/x'_i = n_i/x_i + \varphi'_i$$

$$x_{i+1} = x'_i - d_i$$

pak zde vychází sečná
obrazová ohnisková
vzdálenost

vrcholová lámavost (2 plochy)

vrcholová lámavost:

$$S' = \frac{n'_2}{S'_{F'}} = \frac{n'_2}{s'_{2}(F')} = \frac{\varphi'_1}{1 - \frac{d}{n_2} \varphi'_1} + \varphi'_2 = \frac{\varphi'_c}{1 - \frac{d}{n_2} \varphi'_1} = \Gamma' \varphi'_c$$

vlastní
zvětšení

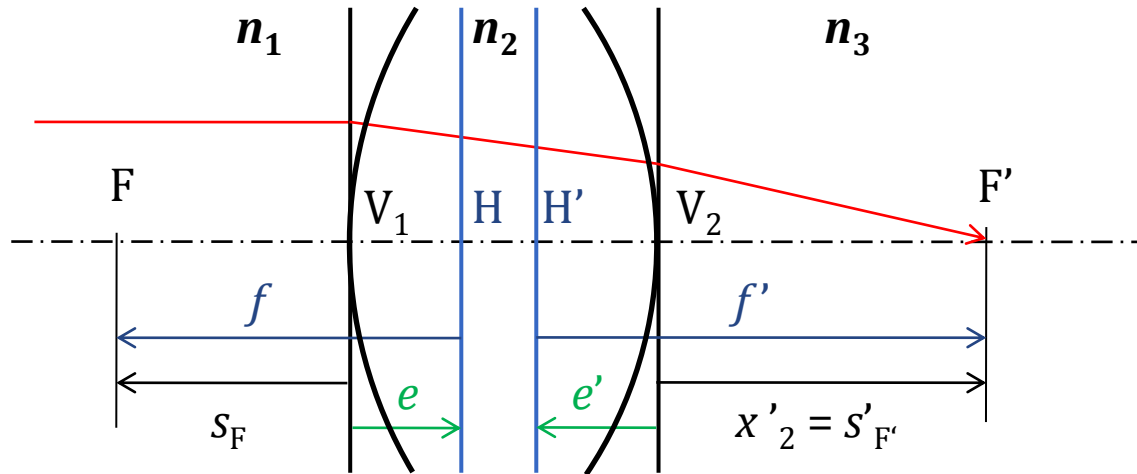

celková
optická
mohutnost

Gullstrandova rovnice: $\varphi'_c = \varphi'_1 + \varphi'_2 - \frac{d}{n_2} \varphi'_1 \varphi'_2$

hlavní body a roviny (2 plochy)

obecně:

$$\frac{f'}{f} = -\frac{n'_p}{n_1}$$

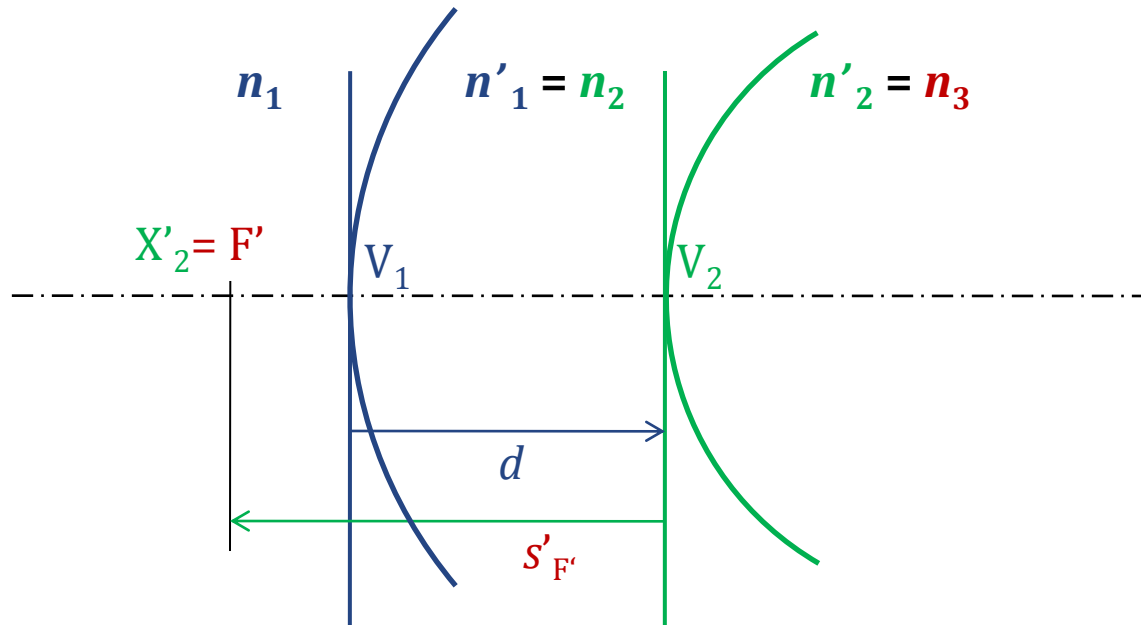
$$s_1(H) = s_1(F) - f = s_F - f = e$$

$$s'_2(H') = s'_2(F') - f' = s'_{F'} - f' = e'$$

$$e = + \frac{d}{n_2} \frac{\varphi'_2}{\varphi'_c} n_1$$

$$e' = - \frac{d}{n_2} \frac{\varphi'_1}{\varphi'_c} n_3$$

příklad: rozptylka

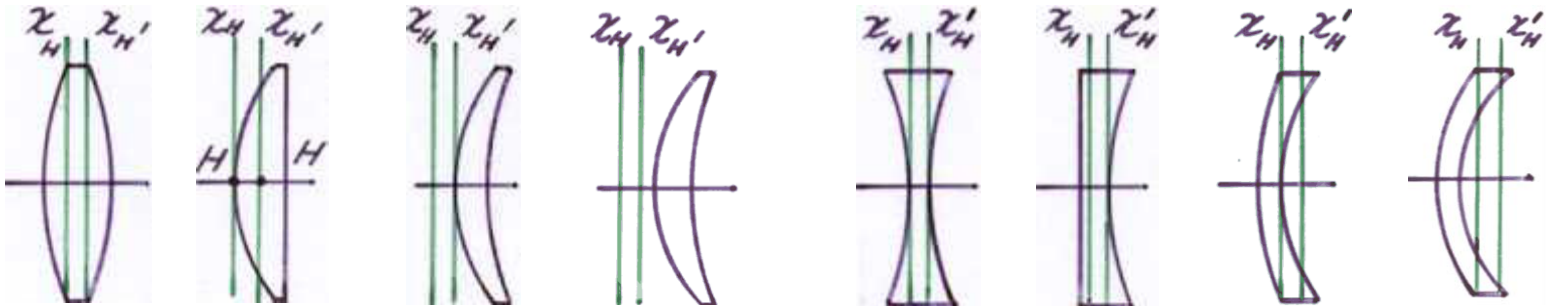

$$\frac{f'}{f} = -\frac{n'_p}{n_1}$$

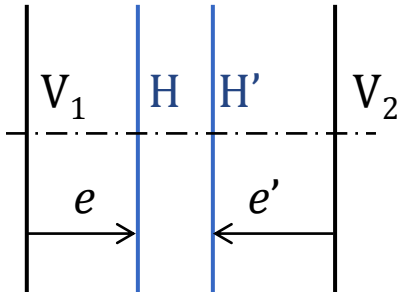
$$e = +\frac{d}{n_2} \frac{\varphi_2'}{\varphi_c'} n_1$$

$$e' = -\frac{d}{n_2} \frac{\varphi_1'}{\varphi_c'} n_3$$

polohy hlavních rovin u čoček

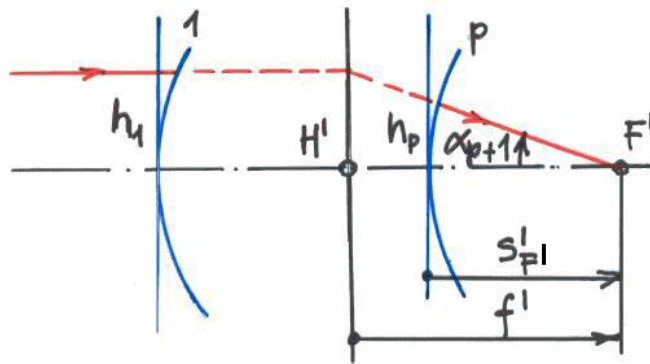
$$e = + \frac{d}{n_2} \frac{\varphi_2'}{\varphi_c'} n_1$$

$$e' = - \frac{d}{n_2} \frac{\varphi_1'}{\varphi_c'} n_3$$

polohy hlavních rovin tabelárně

(p ploch)

Obrazová ohnisková vzdálenost:

$$f' = \frac{h_1}{\alpha_{p+1}}$$

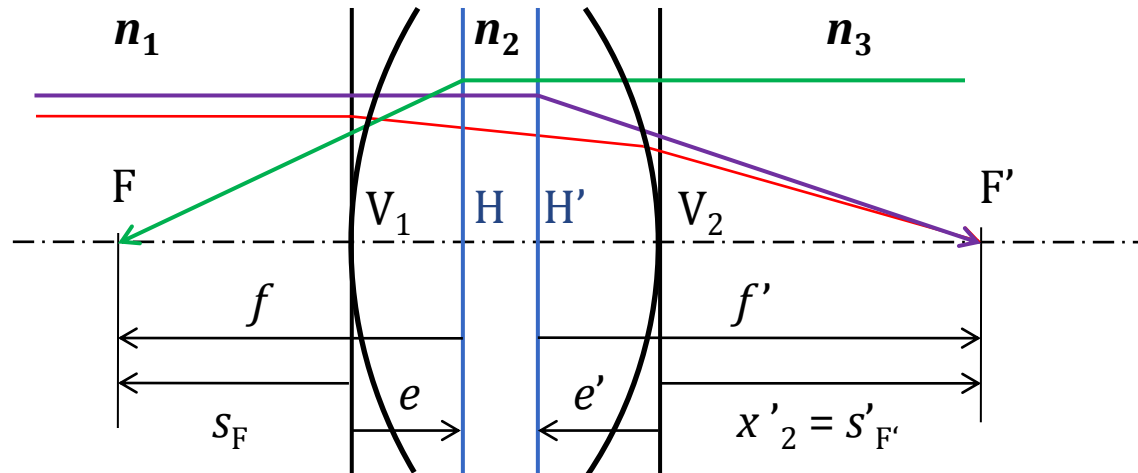
Sečná vzdálenost obrazového ohniska

$$s'_{F'} = \frac{h_p}{\alpha_{p+1}}$$

$$f' = \frac{h_1}{h_p} s'_{F'} = \frac{x'_1 x'_2 \dots x'_{p-1}}{x_2 x_3 \dots x_p} s'_{F'} = \frac{x'_1}{x'_1 - d_1} \frac{x'_2}{x'_2 - d_2} \dots \frac{x'_{p-1}}{x'_{p-1} - d_{p-1}} s'_{F'}$$

x'				$s'_{F'}$
$x'-d$				$\times$
$x'/(x'-d)$	$x'_1/(x'_1-d_1)$	$\times$	$x'_2/(x'_2-d_2)$	$\times$

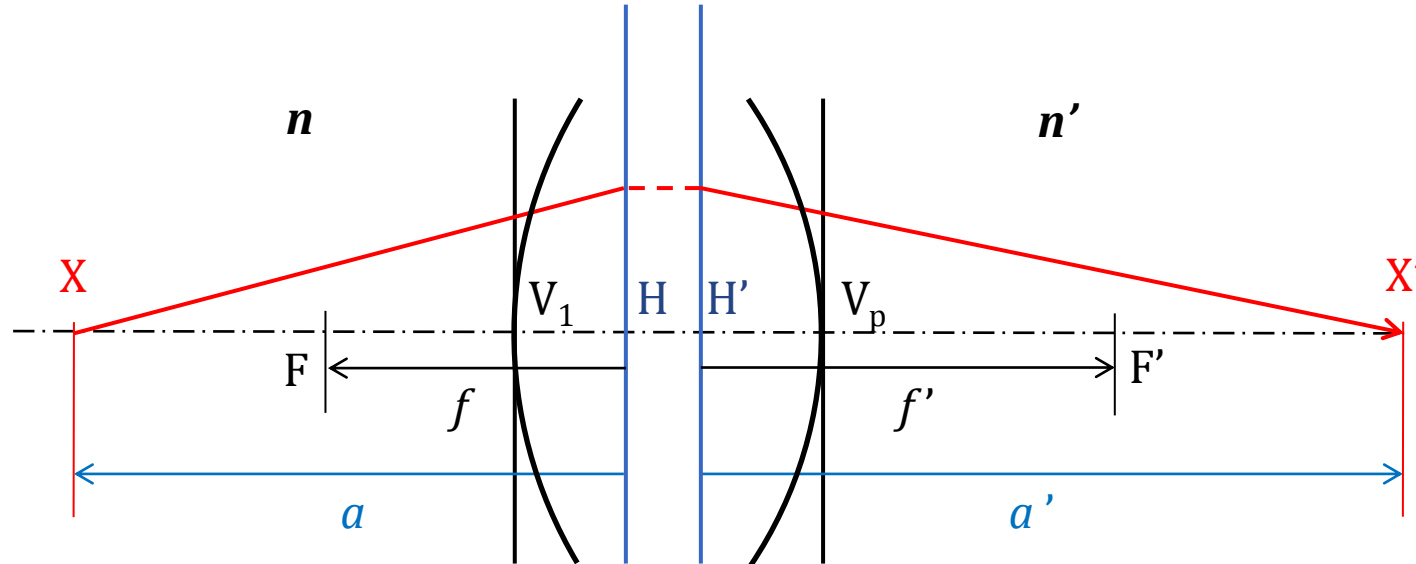
hlavní body a roviny (p ploch)

Účinek všech ploch optické soustavy lze nahradit **obrazovou hlavní rovinou**.
Při opačném chodu paprsků **předmětovou hlavní rovinou**.

Gaussova zobrazovací rovnice

(p ploch)

$a \rightarrow$

$$n'/a' = n/a + \varphi_c'$$

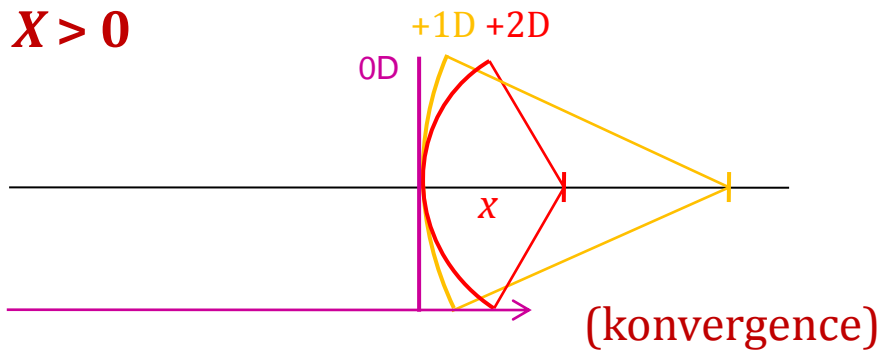
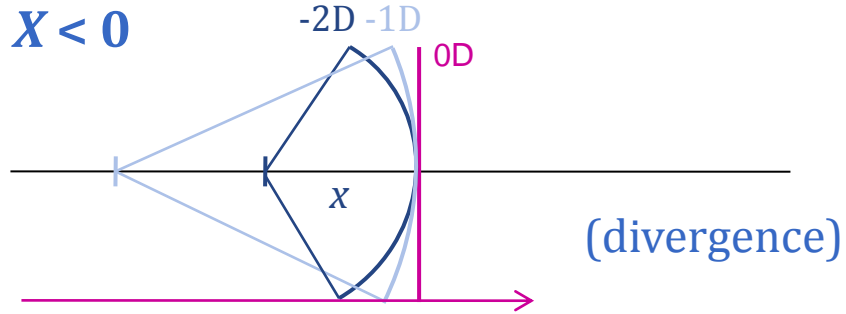
$\rightarrow a'$

vztah optické mohutnosti a
ohniskové vzdálenosti

$$n'/f' = 0 + \varphi_c'$$

$$0 = n/f + \varphi_c'$$

vergence

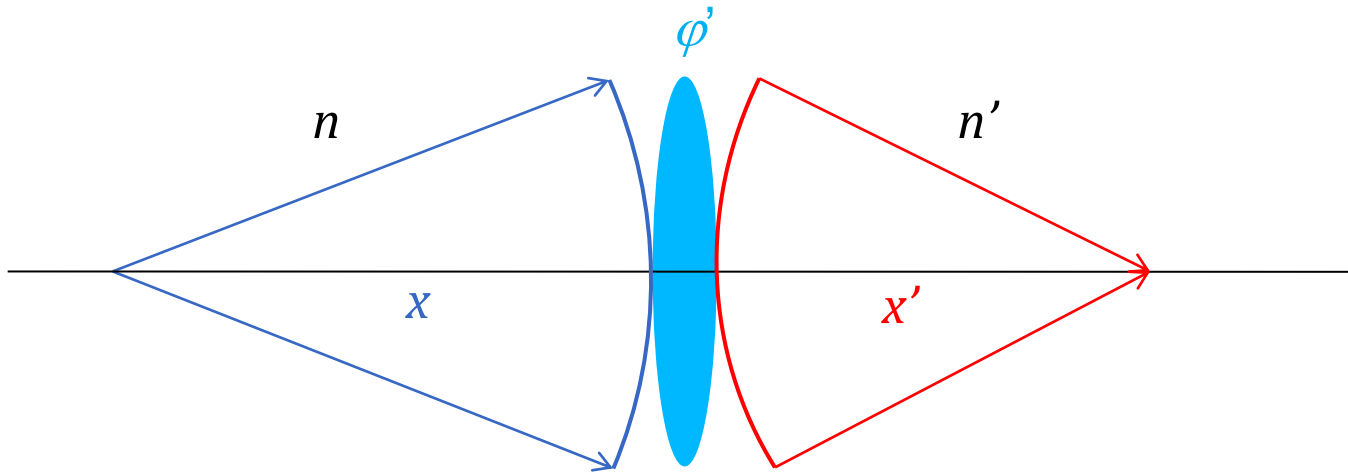

x (m)	X (m^{-1} , D)
-0.1	-10
-0.2	-5
-0.25	-4
-0.33	-3
-0.5	-2
-1	-1
∞	0
+1	+1
+0.5	+2
+0.1	+10

čočka transformuje vergenci

Gaussova zobrazovací rovnice:

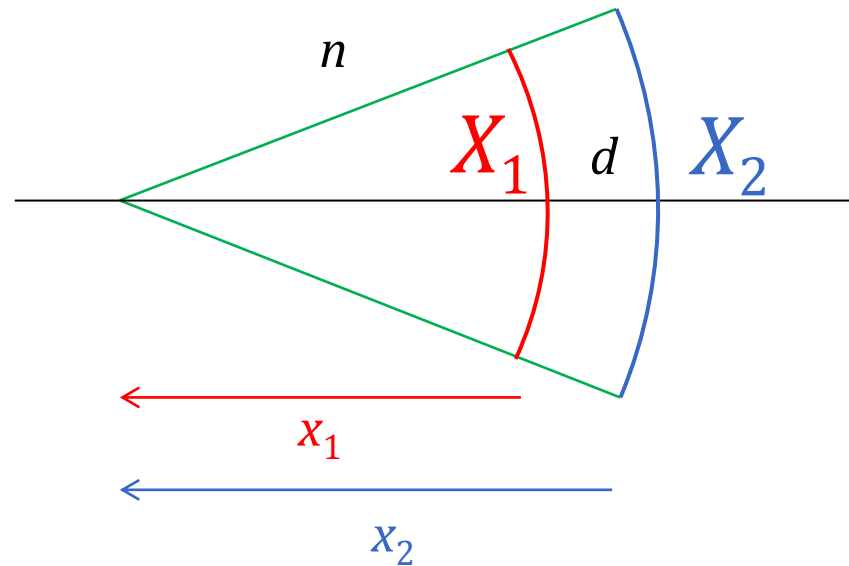
$$X + \phi' = X'$$

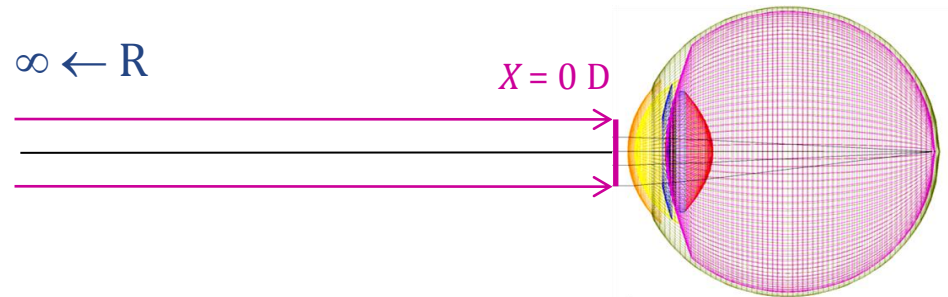
vergence svazku se mění při šíření

$$X_2 \approx X_1(1 - X_1 d/n)$$

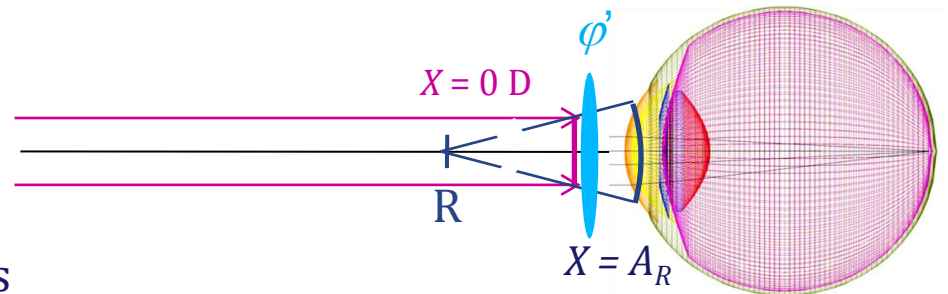

vergence a korekce vady oka

emetropické oko (bez vady)
vidí ostře bod R v nekonečnu
(svazek s vergencí $X = 0$)

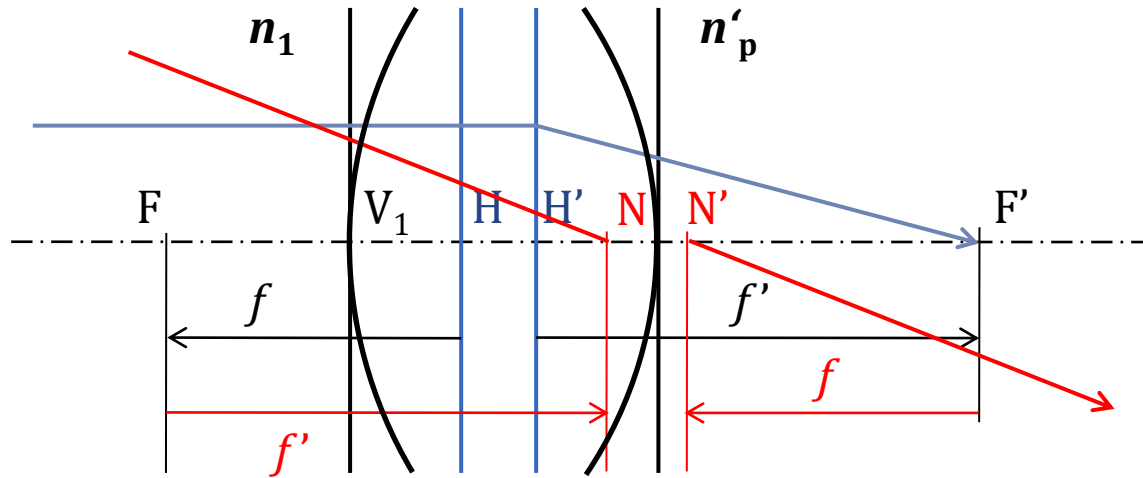
ametropické oko (s vadou)
vidí ostře bod R ve vzdálenosti a_R
(svazek s vergencí $X = A_R = 1/a_R$)

korekční čočka, která převádí
svazek s vergencí $X = 0$ na svazek s
vergencí A_R , musí mít mohutnost
 $\varphi' = A_R$.

$$0 \text{ D} + \varphi' = A_R$$

uzlové body (p ploch)

$$\frac{f'}{f} = -\frac{n'_p}{n_1}$$

sečné vzdálenosti od 1. plochy

$$s(N) = s(F) + f'$$

$$s(H) = s(F) - f$$

$$\begin{aligned} s(N) &= s(H) + f' + f \\ &= s(H) + f' \left(1 - \frac{n_1}{n_p}\right) \end{aligned}$$

sečné vzdálenosti od plochy p

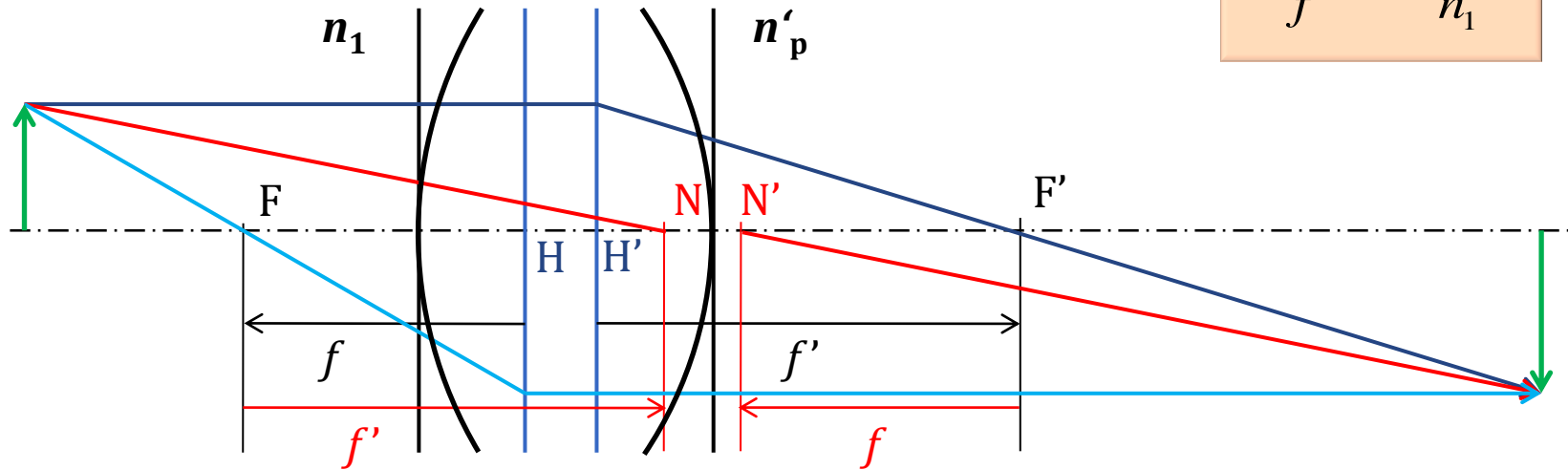
$$s'(N') = s'(F') + f$$

$$s'(H') = s'(F') - f'$$

$$\begin{aligned} s'(N') &= s'(H') + f' + f \\ &= s'(H') + f' \left(1 - \frac{n_1}{n_p}\right) \end{aligned}$$

konstrukce zobrazení (p ploch)

$$\frac{f'}{f} = -\frac{n'_p}{n_1}$$

$$s(N) = s(H) + f' \left(1 - \frac{n_1}{n_p}\right)$$

$$s'(N') = s'(H') + f' \left(1 - \frac{n_1}{n_p}\right)$$